

DR. BARTHA DÉNES

Veszélyeztetett erdőtársulásaink XVIII. Sziklai és pusztai cserjések

Korunk egyik legszomorúbb és leglátványosabb jelensége természeti környezetünk pusztítása. A fajok eltűnése gyorsuló ütemben halad, s vésszenen zsugorodnak a természetes, természetközeli élőhelyek területei is. A védett és veszélyeztetett fajok listája mellett most készült el hazánkban a veszélyeztetett, védendő élőhelyek, társulások összeállítása, mely várhatóan a közeljövőben jogszabály formájában nyilvánosságra kerül. Ebben a sorozatban a veszélyeztetett erdőterületeken végbemenő degradációt csak az erdészek állíthatják meg és fordíthatják vissza.

Sziklai cserjések

Sziklás gerinceken, éleken, csúcsokon, börcökön, bérceken általában 3 m tszf. magasság felett alakulnak ki a sziklai cserjések. A mezoklíma a makroklimánál szárazabb és melegebb, az alapkőzet dolomit, mészkő, andezit vagy gabbró lehet. Talajtípusuk a köves-sziklás váztaalaj, mely sekély termőrétegű. A rendkívül extrém termőhelyen fafajok egyáltalán nem tudnak megélni, a cserjék közül is csak néhány kisebb termetű, igénytelen faj sikeres itt, mint a szirti gyöngyvessző (*Spiraea media*), fanyarka (*Amelanchier ovalis*) és a madárbirsek (*Cotoneaster* spp.). Ezek a cserjefajok gyepfoltokkal váltakozva sajátos mozaikkomplexet alkotnak, a cserjés foltokban a gypszint borítása alacsony. A lágy szárú fajok közül elsősorban a xerofil jellegűek dominálnak, mellettük xeromezofil fajok is megjelenhetnek. Felűnőek a szaxikol mohok és zuzmók, melyek helyenként jelentős borítást érhetnek el.

A sziklai cserjéseknek hazánkban két típusa különíthető el, a kontinentális jellegű gyöngyvessző cserjés (*Waldsteinia – Spiraeetum mediae*) és a szubmediterrán jellegű fanyarka – madárbirsek cserjés (*Cotoneastro – Amelanchieretum*). A gyöngyvessző cserjés uralkodó cserjefaja a polikormon-képző szirti gyöngyvessző (*Spiraea media*), sarjtelepében megjelenhet még a pannon madárbirsek (*Cotoneaster matrensis*), csepleszmegegy (*Cerasus fruticosa*), fagyal (*Ligustrum vulgare*), egybibés galagonya (*Crataegus monogyna*). Gypszintjének értékes elemei a kontinentális karakterű fajok, mint a Waldstein-pimpó (*Waldsteinia geoides*), méregölő sisakvirág (*Aconitum anthora*), magyar zergevirág (*Doronicum hungaricum*), tarka nőszirm (*Iris variegata*), bugás veronika (*Veronica paniculata*), bársonyos tüdőfű (*Pulmonaria mollis*), mérges sás (*Carex brevicollis*), magyar bogács (*Carduus collinus*), színeváltó kutyatej (*Euphorbia polychroma*), magas és tarka gyöngyperje (*Melica altissima*, *M. picta*). A gyöngyvessző cserjést az Északi-középhegységben (Zempléni-hg., Bükk, Mátra, Börzsöny, Medves, Naszály) és a Dunántúli-középhegység északi részén (Visegrádi-hg., Pilis) mészkő, andezit és gabbró alapkőzetben lehet megtalálni. A fanyarka-madárbirsek cserjés do-

mináns cserjefaja a fanyarka (*Amelanchier ovalis*) és a nagylevelű madárbirsek (*Cotoneaster tomentosus*). Esetleg fölbukkanhat a cserszömörce (*Cotinus coggygria*) is. Gypszintjében sziklagyepi fajokat találunk, ilyen a szürke gurgolya (*Seseli osseum*), napvirágok (*Helianthemum* spp.), varjúhájak (*Sedum* spp.), nyalábos kőhúr (*Minuartia fastigiata*), prémes gyöngyperje (*Melica ciliata*). Ez a társulás a Dunántúli-középhegység (Vértes, Bakony, Balaton-felvidék, Keszthelyi-hg.) dolomitján fordul elő.

A sziklai cserjések kis kiterjedésű, reliktum jellegű társulások, melyek sok védett fajnak adnak otthont. Az élőhelyeiket gazdaságilag nem lehet hasznosítani, az erdőteleptés sikertelenségbe vezet, valamint károkat okoz a betelepített muflon is.

Pusztai cserjések

Alföldi hátságainkon, peremhegyeink lábainál, általában alacsony tengerszint feletti magasságnál, lösz alapkőzetben található a pusztai cserjések. A száraz csernozjom talajok, a száraz mezoklíma és sok esetben a domborzat miatt erdőállományok itt nem alakulnak ki, változó borításban az alacsonyabb termetű xerofil cserjefajok a sikeresek. A cserjefajok többsége az extrém termőhelyen gyökérsarjaival szaporodva nagyobb polikormon telepeket is alkothat. Ilyen faj a törpe mandula (*Amygdalus nana*), csepleszmegegy (*Cerasus fruticosa*), jajrózsa (*Rosa pimpinellifolia*), parlagi rózsza (*R. gallica*), kökény (*Prunus spinosa*) és veresgyűrűsöm (*Cornus sanguinea*). Megtalálható továbbá az egybibés galagonya (*Crataegus monogyna*) és a tatár juhar (*Acer tataricum*) is. A felnyíló foltokon és szegélyeken nagyobb a gypszint borítása, a polikormonok alatt alacsony. A gypszintben a xerofil, főleg erdőssztyepp fajok dominánsak. Jellemző faj a macskahere (*Phlomis tuberosa*), magyar repcsény (*Erysimum odoratum*), selymes peremizs (*Inula oculus-christi*), borzas peremizs (*I. hirta*), nagyzezerjőfű (*Dicamnum albus*), tarka nőszirm (*Iris variegata*), tavaszi hérics (*Adonis vernalis*), kökörösinek (*Pulsatilla* spp.), sarlós gamandor (*Teucrium chamaedrys*), piros gólyaorr (*Geranium sanguineum*), pusztai meténg (*Vinca herbacea*), deres tarackbúza (*Agropyron intermedium*), szakállas tarackbúza (*A. pectinatum*), tollas szálkaperje (*Brachypodium pinnatum*).

Pusztai cserjéseket az Alföldön és a középhegységek alföldre néző lábainál lehet találni. A pusztai cserjéseknél két típust szokás elkülöníteni, a törpemandulást (*Amygdaletum nanae*) és a csepleszmegegy cserjést (*Crataego – Cerasetum fruticosae*). Valójában fajkészletük nem különbözik, csupán a jellemző fajok dominanciája alapján tehető meg ez a szétválasztás. Rendszerint kis kiterjedésű, sokszor másodlagosan létrejött állományait az égetések, legeltetések, erdőtelepítések, parcellázások veszélyeztetik.

Budapestre helyezték a Nemzetközi Vadvédelmi Tanács (CIC) világközpontját

A Nemzetközi Vadvédelmi Tanács mintegy 70 évi párizsi székhelyű működést követően – érthető francia ellenvélemény mellett – Budapestre történő költözése Magyarország számára előnyökkel járhat.

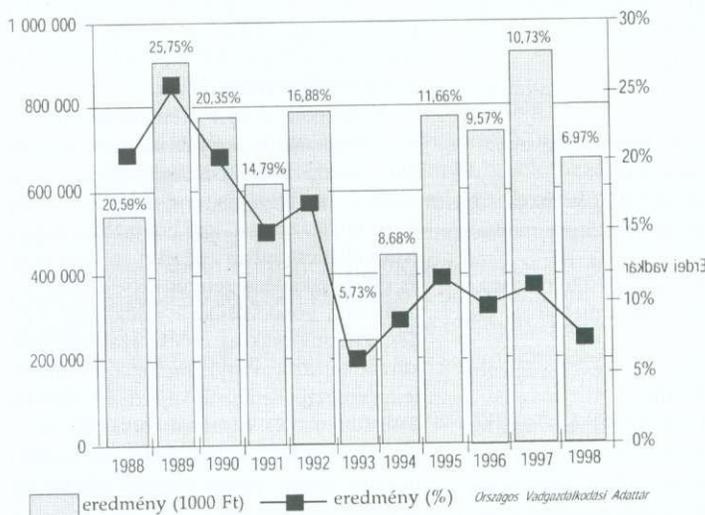
A CIC tagsága olyan üzletembereket tömörít, akik nemcsak az agrárium, hanem a nemzetközi gazdasági élet meghatározó személyiségei is.

A Nemzetközi Vadvédelmi Tanács új világközpontja a tervek szerint még ez évben megnyílik és megkezdí magyarországi működését.

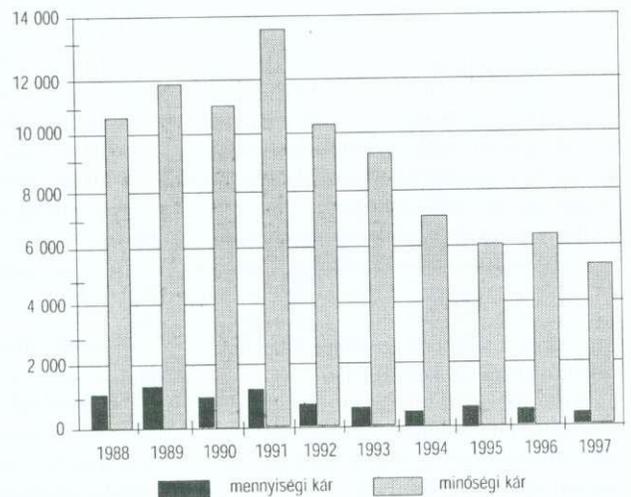
Irodának a Pilisi Parkerdő Rt. Budakeszi Erdészete egyik épületét választották.

A Nemzetközi Vadvédelmi Tanács központjának hazánkba települése a mintegy 10 milliárd forintos magyar vadgazdálkodási ágazat, a vadászati turizmus, a vadgazdálkodási tevékenység magas szintű szabályozásának nemzetközi elismerése. A vadgazdálkodás tudományos műhelyei, az agráregyetemek és a tárca által működtetett Országos Vadgazdálkodási Adattár olyan háttérintézményi struktúrát biztosít, amely méltán vívta ki a megbecsülést.

A vadgazdálkodás eredményessége

Az erdei károk alakulása (hektár)

Sajtótájékoztató a Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóságánál

Dr. Lubál László igazgató nyitotta meg a szép számmal összegyűlt újságírók előtt a rendezvényt. Néhány mondattal bemutatta a Nemzeti Parkot, majd Fűri András és Takács András Attila vetített képes előadást tartottak a parkban található legfőbb értékekről.

Ezután következett az együttműködési megállapodás aláírása a Duna–Ipoly Nemzeti Park és MÚOSZ Agrársztály, valamint a Duna–Ipoly Nemzeti Park és a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat között.

A Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat 1998-ban ünnepelte fennállásának 40. évfordulóját. A társulat vezetőinek sorát nagy tudású, természettudományokban elismert személyek fémjelezték, hogy csak a legkiemelkedőbbeket említsük: Kadic Ottokár, Cholnoky Jenő.

1926-ban megalakult a Magyar Barlangkutató Társulat. 1970-ben a társulatot felvették a Tudományos Egyesületek Szövetségébe, ezzel is elismerve tudományos tevékenységüket és társulati hasznosságukat. A társulat létszáma időközben megközelítette az 1000 főt.

1989-ben a társulat megkapta a Nemzetközi Barlangász Unió (USIS) Nemzetközi Kongresszusának szervezési jogát, melyet nagy elismeréssel rendezett meg.

1961-ben életbe lépett az első önálló Természetvédelmi Törvény, amelynek újszerűsége abban rejlik, hogy kimondja: hazánkban „minden barlang védelem alatt áll”.

Az együttműködési megállapodás célja, hogy a törvény társadalmi szintű végrehajtását hatékonyan elősegítsük, hiszen a társulat tömöríti azokat a személyeket és barlangkutatókat, akik tevékenységükkel és szaktudásukkal a legtöbbet tudják tenni közös értékeink védelmében.

SZODFRIDT ISTVÁN

Az erdő és ültetvény kérdéséhez

Az Erdészeti Lapok ez évi márciusi számában Csányi Sándor írása az erdő és ültetvény közötti különbségekkel, ezek fogalmi meghatározásának kérdésével foglalkozik.

Soraiból az erdőt rajongásig szerető és aggódó szakember hangját érzem. Írása arra mutat, hogy az erdészeti ültetvények szerepét, jelentőségét még mindig nem tudtuk közös megegyezéssel kijelölni, gazdálkodásunkban szerepeltetni. A természetes erdők megőrzése, működtetése iránti jogos igény egyre többször jelenik meg a szakajtóban, de azon kívül is. Az ültetvények viszont, mint valamely rövidebb távú gazdasági célt egyoldalúan szolgáló létesítmények, károsnak, néhol – szenvedélyes hangokból megítélhetően – hivatalból irtandóknak minősülnek.

A szélsőséges nézetek képviselőivel nincs miről vitakoznunk. Nézeteik legalább annyira egyoldalúak és diktátumszerűek, mint azok álláspontja, akik a haszonelvűség alapján csak a minél nagyobb haszonra és a pénzzel könnyen mérhető materiális javakra tudnak figyelni.

Mint mindenben, ebben is a mértéktartó és okos kompromisszum adhatja a megoldást. Ennek alapvető feltétele a kétféle kategória – erdő és ültetvény – pontos körülhatárolása. Utóbbihoz szeretnék talán használható adalékkal hozzájárulni.

Otthoni különlenyomat-rendeztetés közben akadt kezembe a hazánkból erdész-hallgatóként 56-ban elment és most Hessenben élő, de itthon gyakran megforduló L. Dimitri-nek, egyetemünk c. tanárának a Der Forst und Holzwirt. 1981. 20. számában megjelent írása. Ebben az ültetvények változatait rendszerezi. A bevezetőben említett viták megoldásához talán megállapításai segítenek, ezért tartom szükségesnek ezeket részletesebben bemutatni. Vagyis: Az ültetvény fogalmát a kertészek és mezőgazdák úgy határozzák meg, mint olyan területet, amelyen több-kevesebb kiterjedésben egyetlen növényfaj vagy fajta egykorú egyedei találhatóak és ezeket belterjes módon kezelik. Ez a meghatározás erdészeti célokra aligha felel meg, elsősorban azért, mert a megfogalmazásból kimaradt egyrészt az ültetvény szolgáltatta termék jellege, másrészt a vágásforduló (termelési ciklus) hossza. Ezért az ültetvények lehetséges osztályozása a következő:

1. Különleges termesztési célú ültetvények (ide sorolhatók a magtermesztő ültetvények, karácsonyfatelepek, nemesítési, takarmányozási stb. célú ültetvények).

2. Faanyag előállítását szolgáló ültetvények. Ezeket tovább lehet bontani rövid vágásfordulós ültetvényekre (mini-rotációs erdőgazdálkodás), valamint felnőtt fákból összetett ültetvényekre (a rövidség kedvéért nevezzük ezeket fás ültetvényeknek). A kettő közötti különbségtétel azért is fontos, mert közöttük nemcsak a művelési eljárások különbözősége ad választóvonalat, hanem a jogi szabályozottság is. Németországban pl. a rövid vágásfordulójú ültetvények létesítéséhez nem kell művelésiág-változást kérni, míg a fás ültetvények megtelepítésének az elengedhetetlen feltétele.

A rövid vágásfordulójú ültetvények ismertetőjegyei a következők:

- 2-10 éves vágásforduló,
- viszonylag szűk ültetési hálózat és ennek fenntartása a későbbiekben is,
- 3-8 m magasság,
- 10 cm-t meg nem haladó mellmagassági átlagos átmérő.

A fás ültetvények ismertetőjegyei:

- 10-40 éves vágásforduló,
- 10 m-t meghaladó átlagos magasság,
- 10 cm-nél vastagabb átlagos mellmagassági átmérő.

A rövid vágásfordulójú ültetvényeket Schereiner tovább bontja termelési cél szerint:

- rostfás ültetvény (2,5 éves vágásforduló, végtermék: rostfa),
- ipari fás ültetvény (2-5 éves vágásforduló, végtermék: rostfa és forgácsfa),
- rönkfás ültetvény (15-30 éves vágásforduló, végtermék: lemezipari rönk).

A bemutatott osztályozást elsősorban eukaliptusz- és nyárültetvényekre vonatkoztathatjuk, valamint a gyorsan növekvő fenyőfajok (*Pinus radiata*, *P. caribea*, *P. taeda*) ültetvényeire. Skandináviában még ide tartozónak tekintik a Leuce nyárák (rezgőnyár) és hibridjeik, valamint a nyírek és égerék ültetvényeit is.

Ezt az osztályozást hazai körülmények között közvetlenül nem alkalmazhatjuk, mert nem férnek bele azon állományok, amelyek valamely természetes erdőállomány származékai, vagyis természetes körülmények között is jelenlévő fafaj van csak az eredetileg ott tenyésző egyes erdők helyén (sok tölgyesünk, cseresünk tarthat ide). Ugyancsak nem illeszthetjük ebbe az osztályozásba a hazánk egyes tájain őshonos, de másutt ültetett egykori fenyvesállományokat, a honosított fenyőkből álló erdőket, és nem utolsósorban az akácok részére is helyet kellene még keresnünk.

Ennek ellenére a bemutatott osztályozás kiindulópontja lehet egy olyan felosztásnak, ami világos különbséget rajzol az egyes ültetvényfélék között.

Végezetül annyit mindenképpen meg kell állapítanunk, hogy az ültetvények – legyen bármi a működtetésük célja – nem erdők a szó biológiai értelmében, de erdők a szó közgazdasági, jogi értelmében, vagyis erdőművelési ágban kell őket szerepeltetni, és ebből fakadóan semmi kétség, hogy telepítésük, gondozásuk, a velük való törődés, kitermelésük az erdész szakismeretek körébe tartozik, vagyis biológiájuk ismerete az erdészeti feladatát képezi. Ezt kell tudatosítanunk és ezzel elkerülhetjük azt a veszélyt, amire Csányi Sándor utal – hogy ti. fameszternek, manipulánsnak stb. nevezzenek bennünket.

A gyomirtó szer megválasztásának szempontjai az erdőgazdálkodásban

Varga Szabolcs – Partali Zoltán

A szintetikus készítményekkel történő gyomirtás ma már történelmi hagyományokkal, és több évtizedes kutatási háttérrel rendelkezik. Ennek bizonyosságaként a XX. század végén seregnyi technológiából és készítményből válogathat a ma növényvédelmi szakembere. Publikációnk célja, hogy a készítménye, technológiák megválasztásában iránymutatót adjunk azoknak, akik azt szívesen fogadják, ill. eloszlasson néhány téveszmét.

Az erdészeti gyomirtás több tekintetben eltér a mezőgazdaságban végzett hasonló tevékenységtől. Teljes gyomirtást csak a csemetekertekben – amely intenzitásban azonos a kertészettel – várunk el, míg az erdőfészekben csak a csemete vagy újulat fejlődését biztosító mértékig szorítjuk vissza a nem kívánatos növényeket.

Az erdőterületek gyomirtásának feltételei még országon belül is változatosak a klíma, a talaj, a vegetáció összetétele, a növénykultúra, a gyomflóra, az élő munka elérhetősége és költsége tekintetében. E tényezőket mind számításba kell venni, amikor egy gyomirtó szer alkalmazását mérlegeljük. A mérlegelés során erdőállományok kezelése setén általában a gyomkorlátozás elvét kell szem előtt tartani, míg más, kisebb felületeken – mint pl. a kerítés nyomvonala, vízlevezető árok, tűzvédelmi pászta – teljes gyommentességet várunk el.

Az erdei gyom fogalmának tartalma is változott az utóbbi időben: az a növény fajra, mennyiségre, méretre való tekintet nélkül, amely az erdőfészek zavartalan fejlődését akadályozza. Ugyanaz a növényfaj tehát egy adott területen, bizonyos mennyiségbe gyomnak minősülhet, ezzel ellentétben más területen, más körülmények között nem gyom, esetleg a fiatal fácskák fejlődését még segítheti is. Az erdőfészekben jelen lévő lágyszárú növényzet gyakran segít a defláció megfékezésében, a biotikus károk kivédésében.

Erdősítéseinkben tehát általában nem törekszünk teljes gyommentességre, célunk a fő- és elegyfajok fejlődését korlátozó növények olyan mértékű visszaszorítása, hogy azok biztonságosan növekedhessenek.

Ha pedig ezek után gyomirtó szer használata mellett döntünk, a mai kor követelményei szerint, a következő négy tulajdonsággal kell rendelkeznie a készítménynek: alacsony környezetterhelés, rugalmas alkalmazhatóság, megfelelő hatástartam, költséghatékonyság.

Alacsony környezetterhelés. A növényvédő szer fejlesztők és gyártók az új hatóanyagok kialakításánál elsődleges feladatuknak tartják a környezetvédelem szempontjait. Ma már elfogadhatatlan alternatíva, hogy súlyos mértékben veszélyeztessük a kezelt terület melletti növénytársulásokat, az erdő állatvilágát, a talaj vízkészletét. Ezen túlmenően az alkalmazott készítmény nem lehet káros hatással sem a ki-

juttató személyzetre, sem a technikai berendezésekre. A mai gyomirtó szerek e követelménynek megfelelnek, ha a megfelelő technikával és technológiával juttatjuk ki azokat.

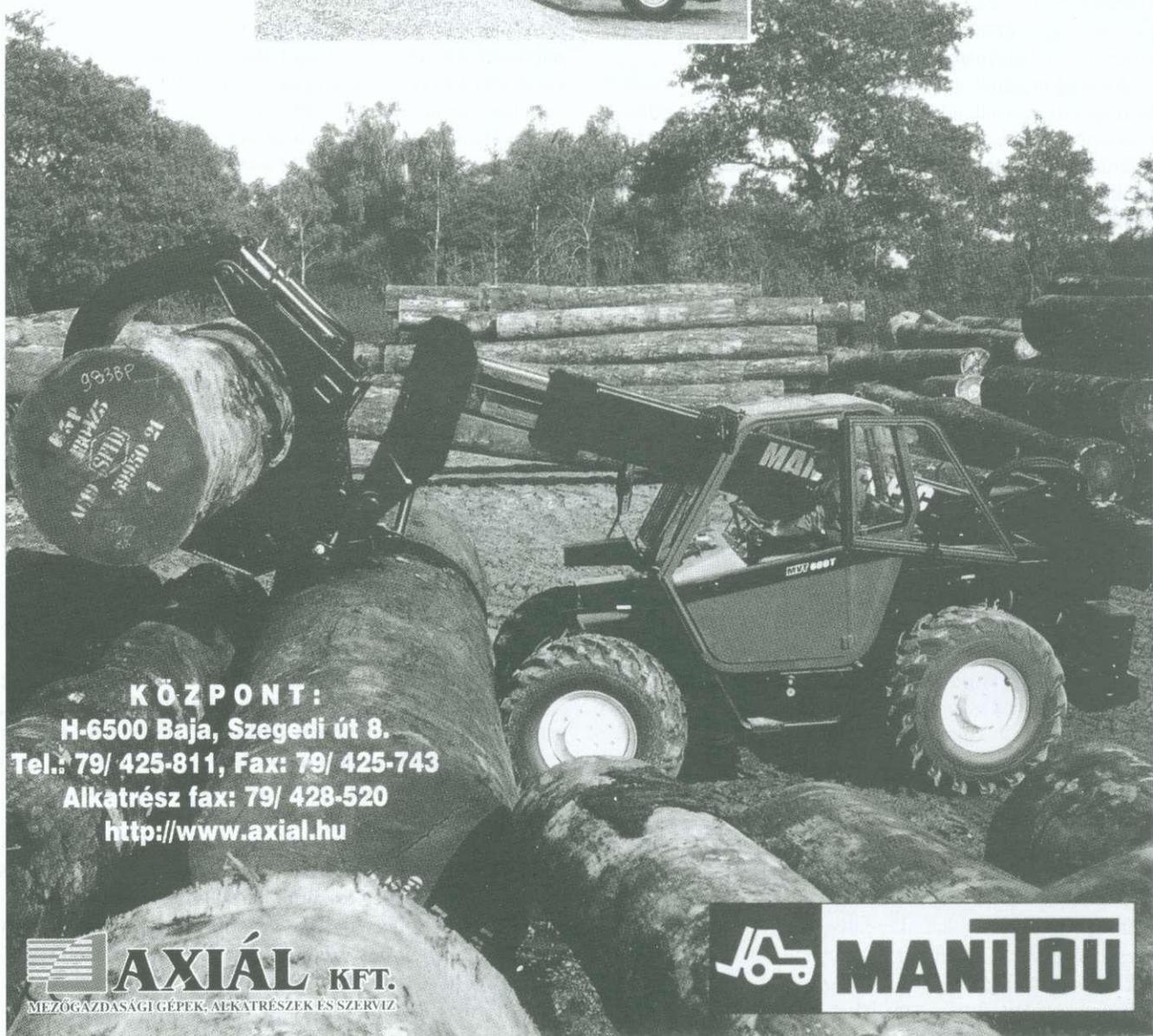
Rugalmas alkalmazhatóság. A megzélzott gyömnővénytől, az elérendő hatástól függően megválasztható, hogy a gyömnővények a gyomirtó szert levélen, gyökéren, esetleg mindkettőn keresztül vegyék fel. Az utóbbi esetben a szakember nincs kitéve a kötöttségnek, hogy a kezelést a gyomok kelése előtt, illetve után végezze-e el, sőt ki tudja küszöbölni az eső miatti bizonytalanságot, ha a kezelést követően rövid időn belül hullik le a csapadék. Rugalmasság várható el az alkalmazott permetlé mennyiség és a más készítményekkel történő keverhetőség tekintetében is.

Megfelelő hatástartam. Bizonyos esetekben egyetlen tavaszi kezelésnek elegendőnek kell lennie mind a magról kelő, mind az évelő gyomok ellen. Más esetben levélen keresztül történő felszívódás után azt várjuk, hogy a hatóanyag a növényben transzlokálódva eljusson a hatáskifejtés helyére, ott fejtsse ki hatását, ezzel a teljes növény pusztulását okozza. A sarjak, nem kívánatos cserjék általában ősszel irthatók sikeresen az évszakhoz igazodó nedvkeréngés törvényszerűségei miatt, a lágyszárúak fejlődésük kezdetén, inkább tavasszal szoríthatók vissza könnyebben. A munkaerő elérhetősége, a kijuttatás és anyagköltség korlátai mind arra kényszerítik a gyakorló növényvédelmi szakembert, hogy csak indokolt esetben, bizonyos helyeken, és csak évente, kétevente, de az erdőállomány egész korát tekintve a felújítástól a véghasználatig csupán egy-két jól irányzott kezeléssel indítsa életútjára az erdőfészeket. A megfelelő biológiai hatás, hatástartam elengedhetetlenül fontos annak érdekében, hogy képesek legyünk ellensúlyozni az ökoszisztémába való beavatkozás következményeként a övnytársulásban bekövetkezett esetenként drasztikus változásokat.

Költséghatékonyság. A rugalmas alkalmazhatóság, a megfelelő hatástartam és az alacsony környezetterhelés jellemzők számbavételével a hatékonyság számolható. Ma még legtöbbször csak a gyomirtó szer anyagköltségét, a kijuttatás költségeit, a Ft/ha/év mérőszámot alkalmazva közelítik meg a kérdést. Véltetően e szokás mögött az éves mérlegkésztés kötelezettsége áll az eredményesség szükségesszerű követelményével együtt. A hatékonyság többi lehetséges mutatószámaira itt a hely hiánya miatt nem térhetünk ki.

Mint annyiszor az erdészeti növényvédelem oktatása során, itt is fontosnak tartjuk megemlíteni Újvárosi Miklós intelmeit, mint az erdészeti gyomirtás alapelvét:

„A gyomirtást (akár kémiai, akár mechanikai) mindig feltétlenül hajtsuk végre a legcélravezetőbb módon tt, ahol a termelés érdekében szükséges, de őrizzük meg az ősi vegetációkat azokat a sok helyen már egészen apró foltjait, sőt a flórának olyan tagjait is (termelési területen kívül, vagy azok között), amelyek nem károsítanak. A rendkívül bonyolult biológiai-ökológiai összefüggések közül ma még nagyon sok részletet nem ismerünk, és lehet, hogy ma még közömbösnek látszó növények valamilyen módon hasznosak, később hasznosíthatók vagy szükségesek lesznek számunkra. A legintenzívebb gyomirtás szükséglete sem indokolja az értelmetlen és oktatlan pusztítást.”

KÖZPONT:
H-6500 Baja, Szegedi út 8.
Tel.: 79/ 425-811, Fax: 79/ 425-743
Alkatrész fax: 79/ 428-520
<http://www.axial.hu>

 AXIÁL KFT.
MEZŐGAZDASÁGI GÉPEK, ALKATRÉSZEK ÉS SZERVIZ

 MANITOU